

**TRAINING OF MILITARY PEDAGOGICAL PERSONNEL AND THEIR
ORIENTATION TO PRACTICE
HARBIY PEDAGOG KADRLARNI TAYYORLASH HAMDA ULARNI
AMALIYOTGA YO‘NALTIRISH**

Abbasov Farux Feruzovich
O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi

Annotation. This article discusses ideas for improving student learning and integrating teaching practices and technology at all levels. The first attempt to identify pedagogical innovations based on the structure of the creative class (CC in the text) is presented. In CC, innovation is designed to solve unsolved problems in a specific social, economic, technological, organizational and cultural context. In this context, pedagogical innovation, taking into account the technological and digital educational environment, is a matter of combining different levels of analysis: from individuality to socialization.

Key words: educational innovations, technologies, learning, teaching, creative class, military personnel, qualifications, analysis.

Аннотация. В этой статье обсуждаются идеи по улучшению обучения студентов и интеграции педагогических практик и технологий на всех уровнях. Представлена первая попытка выявления педагогических инноваций на основе структуры творческого класса (ТК в тексте). В ТК инновации призваны решать нерешенные проблемы в конкретном социальном, экономическом, технологическом, организационном и культурном контексте. В этом контексте педагогическая инновация с учетом технологической и цифровой образовательной среды представляет собой вопрос объединения разных уровней анализа: от индивидуальности до социализации.

Ключевые слова: образовательные инновации, технологии, обучение, преподавание, творческий класс, военнослужащие, квалификация, анализ.

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarning ta’limini yaxshilash va pedagogik amaliyot hamda texnologiyalarni barcha bosqichlarda integratsiyalash bo’yicha fikrlar muhokama qilinadi. Ijodiy sinfxonasi (matnda IS) tuzilishiga tayangan

holda pedagogik innovatsiyalarni aniqlashga birinchi urinish taqdim etiladi. IS doirasida innovatsiya muayyan ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, tashkiliy va madaniy kontekstda amalga oshiriladigan, hal qilinmagan muammolarni hal qilish uchun mo'ljallangan. Shu nuqtai nazardan, texnologik va raqamli ta'lim muhitini inobatga olgan holda pedagogik innovatsiyalar individuallikdan boshlab ijtimoiylashuvga bo'lgan turli darajadagi tahlillarni birlashtirish masalasidir.

Kalit so'zlar: ta'lim innovatsiyasi, texnologiya, o'rganish, o'qitish, ijodiy sinf, harbiy kadrlar, malaka, tahlil.

Rivojlangan davlatlarning tajribalari shuni ko'rsatmoqdaki, hozirgi kunda oliy harbiy ta'lim muassasalarida malakali harbiy pedagog kadrlarni (matnda harbiy kadrlar) tayyorlash tizimining yo'lga qo'yilishi harbiy sohani yuqori salohiyatga ega bo'lgan malakali kadrlar bilan ta'minlash samarasini oshirmoqda. Shu munosabat bilan malakali harbiy kadrlarni tayyorlash muammosi boshqa davlatlar ta'lim tizimida ham mavjud ekanligini ko'rishimiz mumkin. Bunga yaqqol misol tariqasida Rossiya Federatsiyasining Oliy harbiy ta'lim muassasalarini olishimiz mumkin. Rossiya Federatsiyasining harbiy ta'lim muassasalarida harbiy kadrlarni tayyorlash tizimi mavjud bo'lishiga qaramay aksariyat oliy ta'lim muassasalarining ta'lim tuzilmalarida harbiy sohalarga doir mavzularning sezilarli darajada kamligi (19% dan 40% gacha) tufayli bitiruvchilarning harbiy-kasbiy tayyorgarligi yetarli emasligi; psixologik-pedagogik bilimlar darajasining pastligi; harbiy va maxsus fanlar sohasidagi bilimlarning yuzaki ekanligi keltirilgan¹.

Shuni inobatga olish kerakki, oliy harbiy ta'lim muassasalarida harbiy pedagog kadrlarni tayyorlash tizimining yo'lga qo'yilishi o'ziga xos harbiy-kasbiy tayyorgarlikka ega harbiy pedagog kadrlarni tayyorlash imkonini beradi.

Jumladan:

harbiy pedagog kadrlarni harbiy-kasbiy tayyorgarligining samarali amalga oshirilishi natijasida harbiy mutaxassislarni tayyorlashda yuqori samaradorlikka erishiladi;

¹ Дудолодов А.А. К вопросу о военно-профессиональной подготовке педагогических кадров для высших военно-учебных заведений // Вестник Военного университета. 2007. № 1(9). С. 66 - 75

harbiy pedagog kadrlarning psixologik tayyorgarligining yuqori darajada olib borilishi natijasida harbiy mutaxassislarni har qanday vaziyatda to'g'ri ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyati shakllantiriladi;

harbiy pedagog kadrlarning ma'naviy-ma'rifiy tayyorgarligining takomillashtirilishi natijasida harbiy mutaxassislarni ma'naviy-irodaviy fazilatlari tarbiyalanib, tinchlik davrida fidoyilik ko'rsatish, Vatan manfaatlarini himoya qilish yo'lida harbiy xizmatning butun mashaqqatlarini yengib o'tishi ta'minlanadi.

Harbiy pedagog kadrlarni tayyorgarligi turlari:

ma'naviy-ma'rifiy tayyorgarlik;

harbiy kasbiy tayyorgarlik;

psixologik tayyorgarlik².

Ma'lumki, harbiy pedagogik kadrlarning zamonaviy tizimida tayyorlash bo'yicha ta'lim tuzilmalarini shakllantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Pedagogik kadrlar tayyorlash tizimining yana bir xususiyati shundaki, mavjud ta'lim tuzilmalarini boshqarish organlariga pedagogik vazifalarni yuqori sifatli professional darajada hal qilish bo'yicha malaka va ko'nikmalariga ega mutaxassisilarni tayinlash yuqori natija beradi.

Bunda yagona ta'lim standarti asosida harbiy yo'nalishlar bo'yicha harbiy pedagoglarni tayyorlash "Harbiy yo'nalishdagi mutaxassis pedagog" tamoyili bo'yicha tashkil etilib, ilmiy asos, samaradorlik, ko'p qirralilik tayyorgarligi ta'minlanadi.

Pedagogik kadrlarni tayyorlash tizimi zamonaviy talablar asosida (harbiy, siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va boshqa) voqeliklarga to'liq javob berishi lozim. Bunda harbiy pedagog kadrlar dunyodagi harbiy-siyosiy vaziyat, davlatning siyosiy yo'nalishi va mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy voqeyliklar hamda yangi belgilangan dolzarb va ustuvor vazifalar bo'yicha yetarli darajada bilim va malakaga ega bo'lishi kerak.

² <https://cyberleninka.ru/article/n/harbiy-kadrlar-tayyorlash-masalasida-o-zaro-hamkorlik-alloqalarini-rivojlantirishning-pedagogik-jihatlarini/viewer>

Mustaqilligimizning ilk yillardan boshlab harbiy xizmatchilarning huquqiy va ijtimoiy himoyasiga doir masalalar davlatimizning alohida e'tiborida bo'lib, harbiy soha mutaxassislarini tayyorlash tizimi tubdan takomillashdi. Bunda asosiy e'tibor harbiy kadrlarni pedagog (harbiy pedagog) sifatida qayta tayyorlash masalasi yo'lga qo'yildi. Biroq, harbiy sohalarga yo'naltirilgan harbiy kadrlarni tayyorlash tizimi hozirgi kunga qadar ochiqlicigicha qolmoqda. Shu munosabat bilan harbiy pedagoglarning tayyorgarligi, ularda pedagogik bilim, ko'nikma, mahorati va malakalarning pastligi, harbiy xizmatni o'tash muddati qat'iy belgilanganligi professor-o'qituvchilar tarkibining nufuzini pasayishi, natijada tayyorlanayotgan harbiy kadrlar bilim sifatini pasayishiga olib kelmoqda.

Yuqorida keltirib o'tilganlarni bartaraf etilmaslik, tizimning to'g'ri yo'lga qo'yilmasligi, harbiy ta'lim manfaatlari va ehtiyojlariga mos choralar ko'rilmamasligi kelgusida bir qancha muammolarni keltirib chiqarishi mumkin:

ta'lim muassasasida faoliyat yuritib kelgan harbiy pedagoglarning (harbiy xizmatdan bo'shatilgan, shu jumladan ilmiy daraja va unvonlarga ega bo'lgan pedagoglar) o'rnini to'ldirish zaxirasi mavjud emasligi;

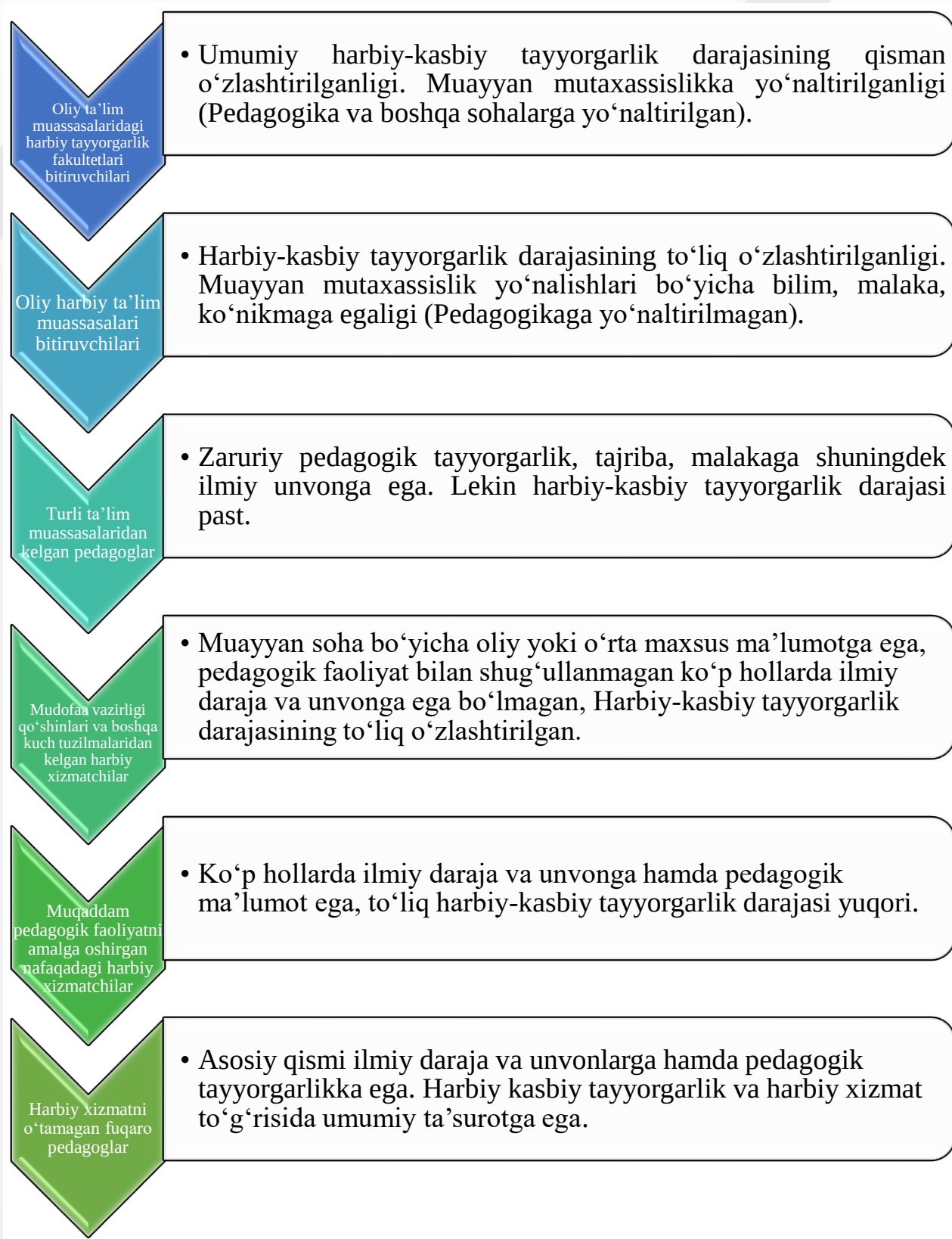
harbiy professor-o'qituvchilar moddiy manfaatdorligi pastligi sababli ularda harbiy-kasbiy tayyorgarlik darajasining pasayishi;

harbiy professor-o'qituvchilarning mavjud harbiy-kasbiy tayyorgarligini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan zamonaviy talablar asosida mexanizmlarini takomillashtirib borish ko'rsatkichlari mavjud emasligi.

Olib borilgan tahlillar natijasiga ko'ra, hozirgi kunda harbiy ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan bir qator harbiy pedagoglar Mudofaa vazirligi tasarrufida mavjud bo'lgan oliy harbiy ta'lim muassasalarida tayyorlangan mutaxassislar hamda mamlakatimizdagi oliy ta'lim (fuqarolik) muassasalarini bitirgan turli soha mutaxassislari bilan butlanmoqda. Ushbu tartibda shakllantirilgan professor-o'qituvchilarning harbiy-kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirish tajribasi va harbiy xizmatning mavjudligini hisobga olgan holda quyidagi toifalarga bo'lamiz (2.1. jadvalga qarang):

2.1-jadval

**HARBIY PEDAGOG KADRLARNING HARBIY-KASBIY
TAYYORGARLIK DARAJASI**

Jadvalda keltirib o'tilgan ushbu guruhlariga mansub professor-o'qituvchilar tarkibi o'quv, tarbiyaviy, uslubiy va ilmiy ishlarni maqsadli olib boradi. Harbiy ta'lim muassasalarida harbiy pedagog mutaxassisliklarni tayyorlash tizimi yo'lga qo'yilgan taqdirda ham ushbu toifadagi o'qituvchilarni qo'shimcha harbiy kasbiy

tayyorgarlikdan o'tkazish lozim bo'ladi. Birinchi, ikkinchi va to'rtinchi guruhga mansub professor-o'qituvchilar tarkibida umumiy pedagogik tayyorgarlik ko'nikmalari mavjud emas. Ushbu guruhlariga mansub harbiy xizmatchilarni harbiy pedagogik kasbiy tayyorgarligini oshirish va qayta tayyorlash ishlarini bosqichma-bosqich amalga oshirish lozim. Beshinchi toifa vakillari harbiy unvonli, yosh chegarasi yuqori bo'lgan ofitserlardan iborat bo'lishi ularning ko'p hollarda konservativ fikrlashi, jarayonni o'z tajribasiga bog'lashi hamda pedagogik va harbiy-kasbiy ko'nikmalarni takomillashtirishga extiyoji pastligiga olib keladi.

Oltinchi guruhga mansub professor-o'qituvchilar katta pedagogik va ilmiy tayyorgarlikka ega bo'lishi, xohish irodaning yuqoriligiga qaramay, zarur qo'shimcha harbiy kasbiy tayyorgarliksiz kursantlarni harbiy mutaxassis sifatida sifatli tayyorlay olmaydilar.

Mavzuga doir tadqiqotlar olib borilganida, oliy harbiy ta'lim muassasalaridagi ilmiy salohiyat bugungi kunda 30% yuqori ekanligi aniqlandi. Ilmiy salohiyatning 60% yuqori bo'lishi kursantlarni tayyorlash, tarbiyalash va rivojlantirish muammolarini sifatli hal qilish imkonini beradi. Bundan ko'zlangan maqsad, tayyorlanadigan kadrlar Qurolli Kuchlarning bugungi kundagi extiyoj va talablariga javob beradigan darajadagi bilim, ko'nikma va malakagaga ega bo'lgan mutaxassis bo'lib yetishishi ko'zda tutilgan³.

Harbiy pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish, ularning ilmiy izlanishlarini to'g'ri tashkil etish hamda ilmning manfaatli ekanligini tushuntirish, ilmiy salohiyatni oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Harbiy pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonini takomillashtirishda aniq vazifali yondashuv texnologiyasi metodlaridan keng foydalanish kursantlar (tinglovchi) ni uzluksiz tayyorlashni bosqichma-bosqich amalga oshirish yuqori natija beradi.

Manbalarda kasbiy va pedagogik qayta tayyorlash terminlariga berilgan

³ Alimardonov Z.Sh. Mustaqil ta'lim jaraënida bo'lajak ofitserlarning kasbiy kompetentligini shakllantirishni takomillashtirish //O'R Milliy gvardiyasi HT Institutining Axborotnomasi, 2018. № 2. – B. 38-41.

ta'riflar ham yuqorida keltirilgan fikrlarni tasdiqlaydi.

Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash — o'qitish sifatiga qo'yiladigan talablarni oshirishni va mehnat bozori ehtiyojlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan ta'lim dasturlari bo'yicha yangi kasb bilimlarini, malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirish.

Pedagogik qayta tayyorlash — mutaxassislarning bazaviy kasbiy ma'lumotini ta'limning tegishli turi Davlat ta'lim standarti (Davlat talablari) bilan belgilanadigan o'quv-tarbiya jarayonining talab etiladigan sifatini ta'minlaydigan darajada pedagogik faoliyatni yuritish uchun zarur va yetarli bo'lgan pedagogik tayyorgarlik talablariga muvofiqlashtirish maqsadida mutaxassislarni qayta tayyorlash.

Kasbiy qayta tayyorlash (ixtisoslashuv) — ta'limning tegishli turi Davlat ta'lim standarti (Davlat talablari) bilan belgilanadigan o'qitishning talab etiladigan sifatini ta'minlaydigan darajada o'quv fani bo'yicha pedagogik faoliyatni olib borishga doir yetarli hajmdagi yangi kasbiy bilimlar, malaka va ko'nikmalarni o'zlashtirish⁴.

Malaka oshirish - [uzluksiz ta'lim](#) tizimi turlaridan biri bu [xalq](#) xo'jaligining barcha sohasida ishlovchi mutaxassislar va rahbar xodimlarning kasbiy [bilim](#) hamda ko'nikmalarini yangilash, shuningdek chuqurlashtirish jarayoni. Kadrlarning raqobatbardoshlik sifatleri, bilim va ko'nikmalarining hozirgi [zamon](#) talablariga javob bera oladigan darajada bo'lishini ta'minlaydi. Malaka oshirish va qayta tayyorlash har bir xodimning o'z mutaxassisligi bo'yicha so'nggi [fan](#) yutuklari, yangiliklari bilan tanishish, ularni o'zlashtirish, yangi amaliy ish usullari, ilg'or ish tajribalarini o'rganishdan iborat ilmiy nazariy hamda amaliy tayyorgarlik jarayoni hisoblanadi⁵.

Malaka oshirishning quyidagi shakllari mavjud:

to'g'ridan-to'g'ri malaka oshirish (ta'lim dasturlari bo'yicha o'qitish);

⁴ <https://qomus.info/encyclopedia/cat-m/malaka-oshirish-uz/>

⁵ <https://qomus.info/encyclopedia/cat-m/malaka-oshirish-uz/>

malaka oshirish bo'yicha ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasasida (akademiya, institut, markaz, fakultet, kurslar va hokazo) o'qitish;

bazaviy ta'lim muassasasida o'qitish;

«Ustoz-shogird» uslubiyati bo'yicha ta'lim muassasasida o'qitish;

ishlab chiqarishda tajriba orttirish;

ilmiy-tadqiqot muassasasida tajriba orttirish;

xorijda tajriba orttirish;

mustaqil o'qib bilim orttirish;

bilvosita malaka orttirish (ta'lim dasturlarisiz o'qitish);

ilmiy (ilmiy-pedagogik) kengashning qarori bo'yicha ijodiy ta'til;

ochiq o'quv mashg'ulotlari;

ilmiy, ilmiy-metodik va ilmiy-amaliy seminarlar, konferensiyalar hamda hokazolarda ma'ruzalar bilan qatnashish⁶.

Harbiy pedagog kadrlarning malakasini oshirishga doir o'quv dasturlari tahlili shuni ko'rsatadiki, qayta tayyorlashning asosiy maqsadi ofitserlar faoliyatining psixologik-pedagogik asoslarini takomillashtirish va ularning pedagogik mahoratini oshirishdan iborat.

Pedagogik faoliyatning o'ziga xosligi shundaki, bunda nafaqat qo'shinlardan pedagogik lavozimga tayinlangan ofitserlarning, balki tajribali pedagoglarning ham uzluksiz kasbiy rivojlanishini taqazo qiladi. Harbiy pedagoglar tarkibi harbiy fan, texnikaning eng so'nggi yutuqlari, ularni qo'shinlarda tadbqiq etilish omillarini bilish bilan birgalikda pedagogik faoliyatda joriy etilayotgan va qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik texnologiyalar haqida xabardor bo'lishi zarur. Malaka oshirish tizimi ushbu masalada harbiy professor-o'qituvchilarga ko'maklashish maqsadida tashkil etilgan.

Bizning fikrimizcha, malaka oshirish tizimiga natija, jarayon hamda yaxlit ta'lim tizimi sifatida yondashish maqsadga muvofiq.

Tadqiqot jarayonida harbiy pedagoglarni maqsadli tayyorlashda quyidagi salbiy ta'sir ko'rsatuvchi muammolar vujudga kelishi mumkin: tinglovchilar

⁶ R.Shamsiyev "Harbiy kadrlarni tayyorlashning dolzarb muammolari" 2022.

tanlovi mexanizmining to'liq shakllantirilmaganligi;

moliyalashtirish va moddiy-texnik ta'minotning ma'lum bir muddatgacha yetarli ta'minlanmaganligi;

oila a'zolarini ish bilan ta'minlash va o'qitish bilan bog'liq holatlar.

Jahon miqyosida harbiy pedagoglarni harbiy-kasbiy tayyorlash va malakasini oshirish bo'yicha o'quv rejalar va dasturlar tahlili jarayonida quyidagi xulosalar shakllandi: dasturlar asosan raxbariy hujjatlar talalariga muvofiq ishlab chiqilgan; mavjud dasturlar universitetlarning asosiy ta'lim dasturlaridagi fanlar mazmuni bilan nomuttanosib; kasbiy faoliyat turiga tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda qo'shimcha talablarni aniqlash imkoniyati mavjud emas. Fikrimizcha, ushbu holatlar harbiy pedagoglarni harbiy-kasbiy tayyorlash bo'yicha ta'lim dasturlarida harbiy-kasbiy yo'nalish qamrovi pasayishining sabab deb hisoblashimizga asos bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Дудолодов А.А. К вопросу о военно-профессиональной подготовке педагогических кадров для высших военно-учебных заведений // Вестник Военного университета. 2007. № 1(9). С. 66 – 75.

2. <https://cyberleninka.ru/article/n/harbiy-kadrlar-tayyorlash-masalasida-o-zaro-hamkorlik-alloqalarini-rivojlantirishning-pedagogik-jihatlariviewer>

3. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-m/malaka-oshirish-uz/>

4. R.Shamsiyev "Harbiy kadrlarni tayyorlashning dolzarb muammolari" 2022.

5. Alimardonov Z.Sh. Mustaqil ta'lim jaraenida bo'lajak ofitserlarning kasbiy kompetentligini shakllantirishni takomillashtirish //O'R Milliy gvardiyasi HT Institutining Axborotnomasi, 2018. № 2. –B. 38-41.